

А. У. Сузько

**РЭГІЯНАЛЬНЫ КАЛАРЫТ ПАЭЗІІ М. ТАНКА, Р. БАРАДУЛІНА,
Л. ДРАНЬКО-МАЙСЮКА**

Рэгіянальны кампанент у мастацкай карціне свету, створанай арыгінальным талентам, сведчыць пра ступень яго патрыятызму, ступень духоўнай культуры. Сапраўдны мастак усведамляе значнасць рэгіянальных першапачаткаў для самасцвярджэння ў паэтычнай творчасці і прасторава-часавым вымярэнні.

У мастацкай сістэме М. Танка рэгіянальныя вобразы і матывы з’яўляюцца ідэйна-эстэтычным падмуркам своеасаблівай нацыянальнай філасофіі быцця. Сам М. Танк неаднойчы прызнаваўся, што, нягледзячы на даволі частае расстанне з роднай зямлёй, абумоўленае яго грамадска-палітычнай дзейнасцю, на эстэтычнае паглыбленне ў стыхію культурнага і побытавага жыцця іншых народаў, ён усё больш глыбока і пранікліва ўсведамляў сваю кроўную сувязь з радзімай, разумеў яе першаснае значэнне для станаўлення чалавечай асобы. Лірычны герой М. Танка свядома і падсвядома імкнуўся пераканацца, “як яму дораг пакінуты край, дзе зацепліўся верас у засені наднарочанскага бору” [1, т. 3, с. 65]. Такім чынам, наяўнасць у паэзіі М. Танка рэгіянальных вобразаў і матываў засведчыла яго чалавечую, мастакоўскую і грамадзянскую сталасць. Зварот да рэгіянальнага – прыкмета творчага росту мастака, апраўданне яго быццёвай прысутнасці ў гэтым свеце, бо чалавек без каранёў, без пачуцця радзімы, без адчування яе на інтуітыўна-эмацыянальным узроўні, – не чалавек. Тым больш мастак. Так, і М. Танк (а адпаведна і яго лірычны герой) “нават будучы глухім, між тысяч іншых сосен адрозніў бы іх пошум (нарочанскіх сосен – А. Сузько) і, нават будучы сляпым, абняўшы ці пацалаваўшы, іх пазнаў бы” [1, т. 4, с. 167].

Для М. Танка Пількаўшчына, Нарочанскі край, сама духоўна-творчая атмасфера роднай зямлі – крыніца натхнення, паэзіі. Гэта край, самой сутнасцю якога, квінтэсенцыяй з’яўляюцца паэзія, творчасць, бо крэатыўным патэнцыялам пазначаны ўсе здабыткі працоўнай дзейнасці тутэйшых майстроў (“Як я стаў паэтам”, “Тут”): “... Набыў я, // За прададзеныя лапці і венікі, // Вялізнае рэшата. // І калі пачаў на ім – // Жменьку за жменькай – // Прасяваць нашу зямлю, // Ubачыў на дне рэшата // Песні” [1, т. 4, с. 210]. Так, з мудрага, таленавітага песеннага кангламерату народных талентаў М. Танк вылушчыў, прасеяў праз сіта (адабраў з любоўю і пшчотай) самае істотнае, вызначальнае. І на гэтай рошчыне вырасла яго паэзія, глыбока народная, балюча беларуская і кранальна агульначалавечая.

Неаднойчы М. Танк праводзіў паралель паміж этымалогіяй узнікнення сапраўднай паэзіі, таямніцай яе нараджэння ў народных песняроў розных

краін і народаў. Заканамерным у гэтым аспекце з’яўляецца згадванне легенды пра тое, што славыты велічны і ўрачысты рытм гекзаметра Гамеру падказаў акіян, стыхія, арганічна звязаная з яго роднай зямлёй. Згадаем В. Зуёнка, які гаварыў, што ў паэзіі М. Танка адчуваецца подых гекзаметра нарачанскіх хваль [2, 240]. Такім чынам, можна прасачыць тыпалогію працэсу творчасці, што мае агульныя параметры, парадэгмы для ўсіх мастакоў. Сапраўдная творчасць мае непасрэдня сувязі з карцінай нацыянальнай светабудовы, а значыць, з рэгіянальным пачаткам.

Рэгіянальнае ў М. Танка – гэта мінімадэль нацыянальнага быцця і, бясспрэчна, агульначалавечага. Адначасова, як, скажам, у вершы “Гісторыя вёскі Пількаўшчына”, пэўны тапонім ці хранатоп – абагульнены, сінтэтычны вобраз усёй Беларусі. На прыкладзе змадэляванай на аснове старажытнагрэчаскага эпасу і творчай фантазіі гісторыі ўзнікнення роднай вёскі М. Танк раскрывае гісторыю цэлай краіны з яе велічнымі і трагічнымі момантамі: “... Тут неверагодная колькасць // Слоў грэцкіх бытуе ў фальклоры, // Як: пан, тэлебачанне, грэчка, // Амброзія, флора... // Тут першая выйшла // На мове тубыльцаў газета, // У якой ўсе вучоныя // Не разбіраюцца дагэтуль” [1, т. 4, с. 267].

У паэзіі М. Танка вобразы і матывы роднай яму Нарачаншчыны сведчаць пра жаданне аўтара расказаць у мастацка-паэтычнай форме пра свой самабытны, таленавіты народ цывілізаванай агульначалавечай супольнасці. Акрамя таго, у паэтычнай філасофіі М. Танка, якая тым не менш мае выразны прадметна-рэчыўны характар, належнае месца займае выяўленне адметна беларускага погляду на свет, на жыццё, на людзей. Невыпадкова ў вершы “Гісторыя вёскі Пількаўшчына” рэгіянальнае быццё ўведзена паэтам у кантэкст агульначалавечай, няхай сабе і міфалагічнай гісторыі. Паводле мастацкіх высноў М. Танка, яго землякі маюць высокае, амаль рымска-патрыцыянскае паходжанне, пацвярджэнне якому ён знаходзіць у летапісах Вялікага княства Літоўскага.

Такім чынам, рэгіянальныя пачаткі ў творчасці М. Танка міфалагізуюцца, набываюць касмалагічныя, сутнасныя для светабудовы характарыстыкі. Падобныя атрыбуты набывае вобраз малой радзімы ў творчасці Р. Барадуліна. Для яго родны край – аснова Сусвету, гарант быццёвай трываласці. Відаць, таму ў паэзіі Р. Барадуліна адчуваюцца невымерны маральна-этычны і духоўны комплекс віны, разуменне свайго глабальнага сіроцтва і бадзяжніцтва пасля смерці маці (“Трэба дома бываць часцей...”, “Наведвайце бацькоў...”, “Мамы не стала – не стала радзімы...”). Увогуле, у паэтычных разважаннях аўтара пра чалавека, свет, народ пастаянна прысутнічаюць прыкметы малой радзімы, без якіх нельга ўявіць яго складаную вобразна-мастацкую сістэму.

Сціплую прыгажосць роднай зямлі, вартую паэтызацыі, прыкмеціў і Л. Дранько-Майсюк. Яшчэ ў зборніку “Тут”, пазначаным 1990 годам, паэт адзначае: “Што ні было – усё ж радзіма, // І што ні ёсць – усё ж свая, //

Часцей з самотнымі вачыма, // Чым з вольным горлам салаўя. // Радней няма, бліжэй таксама. // Мой родны кут, мой мілы кут... // І застаецца лепшым храмам // Твой кожны дол, твой кожны груд” [3, 128]. Своеасаблівым храмам, куды прыходзяць, каб далучыцца да боскай мудрасці, прычасціцца спрадвечным спакоем і чысцінёй, з’яўляецца для лірычнага героя Л. Дранько-Майсюка яго малая радзіма. Сюды ён вяртаецца, нягледзячы на штодзённую мітусню і дробныя непаразуменні, якія ўзнікаюць паміж людзьмі. Пазней у мастацка-эстэтычны свет паэта-палешука арганічнымі атрыбутамі яго культу прыгажосці, чыстай красы ўвойдуць дзве аднакі роднага мікрасвету, вобразы дзвюх рэк, з якімі звязана яго чалавечае і духоўнае сталенне – Прыпяць і Гарынь: “Над Прыпяцю і над Гарыню, // Не дакранаючыся да зары, // Хрысціў ерусалімскай сінню // Свой век, што перайшоў за трыццаць тры” [3, 232]; “Мы там сустрэнемся абавязкова, // Узяўшы Прыпяць і Гарынь, // І нашая вясёлкавая мова // Разбудзіць медную латынь” [3, 233] і г. д. Л. Дранько-Майсюк як паэт-эстэт зачараваны не толькі музычнасцю, напеўнасцю гучання родных назваў, але і ўпэўнены ў тым, што воды рэк, што працякаюць праз яго радзіму, валодаюць гаючымі чарамі, здольны ажывіць, вярнуць да жыцця нават культуру старажытных цывілізацый. Характэрна, што вобразы Прыпяці і Гарыні набываюць у паэзіі Л. Дранько-Майсюка статус сродкаў духоўнага і фізічнага ачышчэння чалавека.

Імкнучыся засвоіць каноны еўрапейскай кніжнай інтэлектуальнай культуры, яе багемнасць, вытанчанасць, ён неаднаразова вяртаецца да прыкмет і рэалій давід-гарадоцкага быцця. Паэт – прыхільнік эстэтыкі чыстай красы – пачынае ўсведамляць вытокі свайго лірычнага светабачання: “З гарода бацькі, з матчынай гаруткі, // Абтрэсваючы каранёў цяжар, // За мной бягуць лілеі, незабудкі // І шольсіі лімонавы пажар” [3, 30]. Менавіта дзякуючы кветкавай шматколёрнасці матчынага агарода, кволасці і някідкай яго прыгажосці абудзілася ў душы будучага паэта лірычна-рамантычнае светабачанне: “З любой грады, бы ў нейкім набажэнстве, // Расой хрысцілі мой няўцямна лоб...”; “Красой ахвярнай кветкі ратавалі // Мой талент кволы, мой адчайны крок...” [3, 146]. Спасцігнуўшы вялікую сімволіка-культуралагічную змястоўнасць вобразаў кветак, замацаваную ў сусветнай культуры, найперш у паэзіі сімвалізму, Л. Дранько-Майсюк лічыў неабходным уводзіць іх амаль ва ўсе свае лірычныя эцюды. Яго паэзію нельга ўявіць без вобразаў з давід-гарадоцкага кветкавага раю: “Я знаю ўсё па матчыным гародзе: // Там раніцаю шольсія ў акно // Мне кідае з расою кіmano, // І сонца іерогліф узыходзіць. // Настуркі мне захоўваюць эмаль, // Календула мне дорыць залатоўкі, // А ўсе чарнічна-жоўтыя галоўкі // Сямейных братак – неспакой і жаль...” [3, 240]. Такім чынам, вобразы кветак у паэзіі Л. Дранько-Майсюка – не толькі неад’емны атрыбут культу красы, але і зашыфраваныя ў мастацкія вобразы, скандэнсаваныя чалавечыя пачуцці. Праз алегарычныя

сюжэты паэт выкладае гісторыю сваёй душы, чуйнай да прыгажосці, бязмежна закаханай у свет і людзей.

Такім чынам, рэгіянальныя вобразы і матывы, правінцыйная ментальнасць з'яўляюцца арганічнымі элементамі нацыянальнай карціны свету, адлюстраванай у паэзіі М. Танка, Р. Барадуліна, Л. Дранько-Майсюка. Так, у паэзіі М. Танка, Р. Барадуліна нарачанскія, вушацкія рэаліі – вытокі духоўнасці, вызначальныя імператывы будовы ўсёй паэтычнай карціны свету, выяўленай у іх паэзіі. Л. Дранько-Майсюк, нягледзячы на выразна кніжную прыроду сваёй паэзіі, імкненне да вытанчанасці, крышталёнасці радка, уключае ў мастацкую сістэму вобразы кветак з матчынага агарода, з якіх, на яго думку, і пачынаецца паэзія агульначалавечага гучання і вышэйшай мастацкасці.

Любая самадастатковая нацыянальная культура, і народная ў тым ліку, павінна быць прызнанай у агульначалавечай супольнасці. Задачу культурнай рэпрэзентацыі свайго народа, у прыватнасці набыткаў матэрыяльнай і духоўнай культуры малой радзімы, сваіх землякоў ставяць перад сабой і паэты, і пісьменнікі. Так, у паэзіі М. Танка сцвярджаецца, паэтызуецца, узводзіцца ў своеасаблівы духоўны культ сам лад нацыянальнага, а дакладней нарачанскага, нават пількаўскага быцця. Увагу паэта да нязначных, на першы погляд, праяў сялянскага побыту, прылад працы аднавяскоўцаў можна растлумачыць не толькі яго схільнасцю да эпічнага адлюстравання жыцця, але і жаданнем прадэманстраваць культурнаму свету ўнутраную паэзію спрадвечнага сялянскага побыту, душэўную прыгажосць аднавяскоўцаў, іх невычэрпную мудрасць і дасціпнасць. У вершах “Печ”, “Смаленне кабана”, “Бібліятэка”, “Жазло” сцвярджаецца духоўны прыярытэт для лірычнага героя М. Танка самых звычайных прадметаў, якія знаходзяцца ў сялянскай хаце. Так, печ – гэта не толькі сэрца хаты, сведчанне яе жыццядайнасці, але і сцэна, дзе разгортваецца своеасаблівае чароўнае дзейства, рэжысёрам якога ўяўляецца маці; а таксама крыніца цяпла, энергіі і, як нядзіўна, паэзіі. Своеасаблівае свята душы, рытуал, ушанаванне сялянскага каляднага “бога” (кабана) адбываецца ў вершы “Смаленне кабана”. А штуршком для нараджэння цэлага верша, своеасаблівага гімна жыццю, стаў кавалак сала, які маці паклала ў далёкую дарогу сыну. Одай гасціннасці, суседскай узаемавыручцы, хлеба-сольнасці землякоў з'яўляюцца і вершы Р. Барадуліна “Традыцыі”, “А бяседа цячэ...”. Традыцыя запрашаць суседа “на навіну, на свежыну”, беларускі звычай бяседы сведчаць, на думку Р. Барадуліна, пра душэўную шчодрасць яго землякоў, пра шырыню іх душы і талерантнасць.

Нягледзячы на выключную інтэлігентнасць, глыбокі інтэлект М. Танка, у яго паэзіі відавочны гонар за сваё сялянскае паходжанне. Таму без ўсялякага сорама, аптымістычна і надзвычай упэўнена паэт услаўляе тыя рэчы, сялянскія “кнігі”, дзякуючы якім ён спасцігаў навуку жыцця (“Бібліятэка”). Па сутнасці, так актуалізуецца генеалогія беларускіх народных геніяў, што

дзякуючы сваёй інтуіцыі, адчуванню прыроднай нормы, разумнай уладкаванасці жыцця сталі сапраўднымі прафесійнымі мастакамі. Землякі М. Танка ў яго паэтычным выяўленні з'яўляюцца не толькі талентамі-самавукамі, але і дэміўргамі, стваральнікамі мінісусвету. Так, у вершы “Жазло” звычайны атрибут працы пастуха становіцца прычынай разумнага светаўладкавання: “Калі падымеш // Гэта жазло – // Усходзе сонца, // Калі апусціш – вечарэе // І пахне // Духмянай жвачкай, // Сырадоем, // Цішынёй” [1, т. 5, с. 285].

У вершах “Аўсяны кісель”, “Калі б вы паслухалі...” М. Танк паэтызуе, узвялічвае беларускае народнае кулінарнае майстэрства, народныя промыслы. Вынікі прыкладання народнага таленту становяцца для мастака сінонімамі верша, песні. Р. Барадулін у вершы “Калаўроты” шкадуе пра сучасную незапатрабаванасць прылад спрадвечнай сялянскай працы, бо толькі тое, што зроблена таленавітымі рукамі яго землякоў, можа зрабіць “з воўны шоўк чароўны”. Лірычнага героя Р. Барадуліна ўражвае здольнасць народа да тэатралізацыі святаў, да рытуалізацыі звычайных хатніх спраў. Так, у вершы “Слаўлю чысты абрус...” маці лірычнага героя карануе нядзельны стол, засцелены бялюткім, адпрасаваным абрусам, “зямным і надзённым богам... жытнёвым боханам...” [4, 25]. Названыя вершыносяць не толькі павучальна-дыдактычны характар, але і рэпрэзентатыўны.

Вобразы і матывы беларускай вуснай народнай творчасці выкарыстоўваюцца М. Танкам з мэтай выяўлення народнай мудрасці, паэтычнасці народнай душы, яе таленавітасці (“Казкі”, “Паўказка”, “У беларускую восень”, “Выкуп нявесты” і інш.): “... Ўсіх гадуюць нас // Матчыны казкі. // Яны вучаць // Родную мову любіць, // На крылах юнацтва // Ўздымацца пад хмары, // З няпраўдай змагацца, // А з праўдай дружыць...”; “У беларускую восень // Нат і верабей багацее, // Лес на грыбы не скупіцца, // Пуні хмялеюць ад сена, // Мёдам вуллі набракаюць, // Сцежкі гараць ад лістоты, // Скрыпкі звяняць на вяселлях, // І маладзіцы дабрэюць – У беларускую восень” [1, т. 4, с. 123].

У творчасці М. Танка створаны і тыпова беларускі, пранікнёна-зямны тып Мадонны (“Готыка Святой Анны”, “Мадонны на арэлях”, “Ave Maria”). Танкаўская Мадонна – “з нагамі, паколатымі іржышчам, // З грудзьмі, набраклымі жніўнымі песнямі, // З рукамі, загарэлымі ад абдымкаў з сонцам, // З косамі, расчэсанымі ветрам, // З вуснамі, прагнымі да шчасця, // З вачамі бяздоннага блакіту...” [1, т. 4, с. 187].

На думку Л. Дранько-Майсюка, у таемных глыбінях давід-гарадоцкага быцця, утульнай хатняй цішыні здзяйсняюцца боскія справы; сам Бог, апрануўшы сялянскую світку, завітвае на бераг Гарыні, каб здабыць матэрыял для творчасці: “А бог – няма каго паслаць – // З мяшком залапленым, вялізным // Спусціўся гліны накапаць // На жоўтым берэзе гарынскім” [3, 30]. Паэт выяўляе ў сваіх вытанчаных вершах эстэтыку бацькоўскага дома, роднага правінцыйнага гарадка (“Гарышча”, “Выцягну

з калодзежа ваду...”, “Комін”, “Сталяр”, “Балея” і інш.). Такім чынам, рэаліі рэгіянальнага быцця, адлюстраваныя ў лірыцы М. Танка, Р. Барадуліна, Л. Дранько-Майсюка, спрыяюць вырашэнню важнай для беларускай літаратуры задачы актуалізацыі і самасцвярджэння беларускага этнасу ў агульначалавечай культурнай супольнасці.

Рэгіянальна-мясцовы, спадчынны кампанент у лірыцы М. Танка, Р. Барадуліна, Л. Дранько-Майсюка падкрэслівае агульначалавечае гучанне і маштабнасць іх творчых пошукаў. Прычым, кожны з названых пісьменнікаў па-свойму, арыгінальна ідзе да спасціжэння агульначалавечых маральна-этычных, духоўных, эстэтычных каштоўнасцяў.

Літаратура

1. Танк, М. Збор твораў: у 13 т. / М. Танк. – Мінск: Бел. навука, 2008–2011. – Т. 3, 4, 5.
2. Зуёнак, В. Пад нарачанскім знакам / В. Зуёнак // Польшча. – 1992. – № 9. – С. 238–241.
3. Дранько-Майсюк, Л. Гаспода: Выбранае / Л. Дранько-Майсюк. – Мінск: Маст. літ., 1998. – 382 с.
4. Барадулін, Р. Евангелле ад Мамы: Кніга паэзіі / Р. Барадулін. – Мінск: Маст. літ., 1995. – 462 с.